

PAVAO KRMPOTIĆ

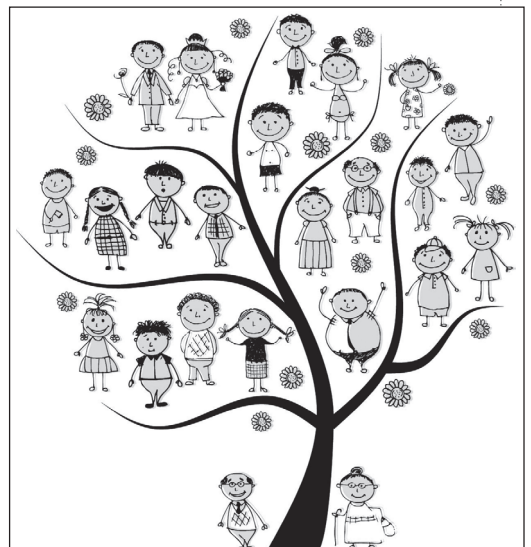
O podrijetlu rodbinskih naziva u hrvatskome jeziku

Svatko od naših čitatelja primijetio je da više riječi kojima se izražava srodstvo slično zvuči u većini europskih jezika. Tako hrvatska riječ *mati* podsjeća na englesku *mother* i latinsku *māter*, hrvatska riječ *brat* na englesku *brother* i latinsku *frāter*, a hrvatska riječ *sestra* na englesku *sister* i latinsku *soror*. Sigurni smo da većina naših čitatelja zna da je to zato što su sve te riječi naslijeđene iz zajedničkoga indoeuropskog prajezika, u kojemu se za njih rekonstruiraju oblici **meh₂tēr*, **b^hreh₂tēr* i **suesōr*. Međutim, manje čitatelja zna da je i većina ostalih naših rodbinskih naziva također vrlo staroga postanja s usporednicama u ostalim indoeuropskim jezicima. Ovom bismo se prilikom željeli osvrnuti na neke od takvih primjera.

Naziv *stric* 'očev brat' naslijeđen je iz praslavenskoga i indoeuropskoga prajezika. Osim u hrvatskome ista riječ potvrđena je i u ruskome dijalektnome *сmpoў* (*stroj*), poljskome *stryj* i češkome *strýc*. Navedene slavenske riječi postale su od praslavenskoga oblika **strǫjb(ь)*. Srodni su im litavski *strūjus* 'djed, starac, stric', staroirski *sruith* 'star, poštovan' i starovelški *strutiū* 'starac'. Postoji mišljenje da je praslavenski **strǫjb(ь)* srodno sa sanskrtskim *pitṛvya-* 'stric', starovisokonjemačkim *fetiro* 'stric' i grčkim *πατριοῖς* (*patruioís*) 'očuh', što je sve postalo od indoeuropskoga **ph₂trui-* 'stric'. Ta se etimologija ipak ne može prihvatiti zbog formalnih razloga.

Riječ *nećak* 'bratov ili sestrin sin' također je stara naslijeđena riječ. U ostalim slavenskim jezicima srodni su joj staroruski *нети* (*netii*) i staropoljski *nieć*, a izvan slavenskoga srodnici su joj starolitavski *nepuotis* 'unuk', sanskrtski *nápāt-* 'potomak, unuk', grčki *ἀνεψιός* (*anepsiós*) 'rođak', latinski *nepōs* 'potomak, unuk' i staroengleski *nefa* 'unuk, nećak'. Sve te riječi potječu od indoeuropskoga praoblika **(h₂)nepot-* 'potomak'.

Riječ *snaha* 'sinova supruga' uz slavenske rođake (ruski *снох* (*snohá*), češki *snacha*) srodnike ima i u sanskrtskome *snuṣā-*, grčkome *νυός* (*nyós*), latinskome *nurus*, staroengleskome *snoru* i armenskome *now*. U svim jezicima potvrđeno je

isto značenje kao i u hrvatskome, zbog čega se pretpostavlja da je isto značila i indoeuropska riječ **snus-*, iz koje se izvode svi spomenuti oblici.

Nasuprot *snahi* za kćerina supruga u hrvatskome jeziku uobičajen je naziv *zet*. Osim u ostalim slavenskim jezicima (ruski *зять* (*zjat'*), poljski *zięć*, češki *zet'*) ista riječ potvrđena je i u litavskome *žéntas* 'zet'. Baltoslavenski oblici vjerojatno su srodni s grčkim *γένεσις* (*genesis*) 'rođenje, podrijetlo', latinskim *gēns* 'narod' i staronordijskim *kind* 'rod', postalima od indoeuropskoga korijena **g'enh₁-* 'roditi, stvoriti potomstvo'.

Riječ *svekar* 'mužev otac' također potječe iz jezične davnine i razumljiva je govornicima slavenskih jezika jer u ruskome glasi *свѣкоп* (*svjókop*), poljskome *świekr*, a češkome *svekr*. Najbliži je srodnik te slavenske riječi litavska istovrijednica *šėšuras*, a srodni su i staroindijski *śvaśrū-*, grčki *ἡκυρός* (*hekurós*), latinski *socer* i starovisokonjemački *swehur* 'ženin brat', što je sve postalo od indoeuropske riječi **suek'uro-* 'svekar'. Novovisokonjemački oblik iste riječi *Schwager* u sjevernim je hrvatskim krajevima mađarskim posredstvom posuđen kao *šogor*.

Neki rodbinski nazivi danas se uglavnom više ne upotrebljavaju, pa mnogi govornici ne znaju njihovo značenje. Primjer za to je riječ *zaova* 'muževa sestra', koju je u mnogim hrvatskim krajevima istisnula njemačka posuđenica *šogorica*. Slavenske usporednice su ruski *зълва* (*zólva*), staropoljski *złew*, slovački *zolvica* i slovenski *zâlva*, iz čega se rekonstruira praslavenski oblik **zly*. Ta praslavenska riječ srodna je grčkoj istovrijednici *γάλως* (*gálōs*), latinskome *glōs* i armenskome *tal*. Sve te riječi odrazi su indoeuropskoga korijena **g'h₂-*, kojim se isto značenje izražavalo već u indoeuropskome prajeziku.

Hrvatskomu nazivu *djever* 'mužev brat' podrijetlom i značenjem odgovara ruski *дѣверь* (*déver'*), staropoljski *dziewierz*, staročeški *deveř* i litavski *dieveris*. Srodnici su i sanskrtski *devár-*, grčki *δαίρ* (*dāēr*), latinski *lēvir* i armenski *taygr*. Sve te riječi odrazi su indoeuropske riječi **deh₂-i-uēr* 'djever'. Unatoč formalnoj sličnosti ta riječ nije srodna s riječima *dijete* i *djevojka*.

Djeverova je žena *jetrva*, što je još jedna stara slavenska i indoeuropska riječ. Slavenske su usporednice ruski *я́трово* (*játrov'*), poljski *jatrew* i staročeški *jatrev* postale od praslavenske riječi *(*j*)*ętry*. Srodne istoznačnice nalaze se u starolitavskome *jentė*, sanskrtskome *yātar-*, grčkome *εἰνατέρες* (*einatéres*), latinskome *ianitrīcēs* (mn.) i armenskome *nēr*. Na osnovi svih tih primjera rekonstruira se indoeuropska riječ *(*H*)*ienh₂ter* istoga značenja.

Neka nam ovaj pregled podrijetla nazivā rodbinskoga srodstva bude podsjetnik da riječi i jezici kao i ljudi imaju svoje bliže i daljnje rođake.